

8. Самофатова В. А. Передумови і фактори сталого розвитку агропродовольчої сфери. *Економіка та держава*. 2016. № 10. С. 38–40.

9. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 85–89.

ОСОБЛИВОСТІ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ БІОТЕХНОЛОГІЧНИХ РОЗРОБОК

ДУБІЩЕВ В. П., д-р. екон. наук, проф., проф. кафедри економіки, підприємництва та маркетингу

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСТРОВСЬКИЙ І. А., канд. екон. наук, доц., доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Повоєнне відновлення України, зокрема, її аграрного потенціалу, має спиратися на високотехнологічне інвестування провідних транснаціональних компаній. Одним із напрямків такого інвестування є поширення використання біотехнологій, біопестицидів і біодобрих, які можуть підвищити ефективність галузі. Існують приклади участі ТНК у розвитку сільської інфраструктури та організації навчальних програм для фермерів, що сприяє підвищенню їхньої кваліфікації та ефективності роботи. Завдяки своїй міжнародній присутності, ТНК здатні швидко поширювати нові технології по всьому світу. Це дозволяє виробникам з різних країн отримувати доступ до передових біотехнологічних рішень.

Ринок біотехнологічних розробок для сільського господарства від самого початку був і залишається значною мірою консолідованим. Участь ТНК у злиттях і поглинаннях ще більше посилює їхні позиції в галузі та дає змогу об'єднувати ресурси для ефективнішого розвитку біотехнологій. Прикладом може слугувати злиття Monsanto і Bayer у 2018 р., що створило найбільшу агрохімічну компанію у світі [1].

У цього процесу є й очевидний негативний наслідок. Так, концентрація біотехнологічних ресурсів у руках кількох великих ТНК може призводити до монополізації ринку. Це може створити залежність фермерів у конкретному регіоні від єдиного постачальника насіння і технологій, що потенційно сприяє погіршенню їхнього економічного становища.

У цих умовах загострюється обговорення питань, пов'язаних із довгостроковими наслідками використання технологій генного інжинірингу на тлі концентрації прибутку від таких технологій в інтересах кількох гравців. Крім того, можуть існувати обмеження в доступі до нових технологій окремих груп населення з вартісних та інших причин. Це потенційно посилює соціально-економічну нерівність, тому що незалежно від ефективності самого

біотехнологічного рішення роботи з ним проводять на базі високого стандарту організації виробничого процесу і постачання ресурсів.

Однак найсерйозніші наслідки створюються в умовах, з одного боку, розвиненого законодавства в галузі охорони прав інтелектуальної власності, а з іншого - небажання великих комерційних концернів передавати технології іншим сторонам. Таким чином, згадана вище залежність виробників стає фактом у загальносвітовому масштабі, часто незалежно від рівня економічного розвитку регіону. У разі прив'язки міжнародної корпорації-постачальника технології до конкретної держави цей процес може асоціюватися з просуванням не тільки корпоративних, а й державних інтересів в інших юрисдикціях.

З урахуванням товарної та географічної структури світового ринку сільськогосподарської сировини, що склалася, можна підтвердити, що розвиток біотехнологій фактично був і залишається одним із серйозних чинників формування відповідних торговельних потоків.

Наявність в окремих країнах-споживачах дозволів на ввезення сільськогосподарської продукції на основі біотехнологій є ключем до цих ринків для основних країн-постачальників. І у таких поставок є очевидна країнова прив'язка, навіть якщо не через самих трейдерів, які часто мають мультинаціональний статус, то за місцем походження продукції. Зокрема, якщо говорити про США, то дії різних учасників ринку лягають у єдину стратегічну канву, яка складається щонайменше з таких напрямів:

- підтримки окремих галузей та їхнього експорту з боку держави та великих фінансових фондів;

- роботи біотехнологічних корпорацій, які постачають зарубіжним покупцям насіння, виробничі технології на основі довгострокових контрактів, що в принципі на практиці означає для фермера відсутність альтернативи виходу з виробництва продукції на основі біотехнологій;

- експорту сільськогосподарської продукції країни на основі біотехнологій до тих самих та інших країн, часто за допомогою діяльності американських торговельних корпорацій.

При цьому одним із важливих елементів державного регулювання, який перебуває в інтересах постачальників біотехнологій, є законодавство про захист прав інтелектуальної власності. Воно має певні відмінності за країнами, але в підсумку може використовуватися на глобальному рівні корпоративними інтересантами, які домагаються оптимальної схеми роботи з ним.

Таке законодавство дає змогу біотехнологічним компаніям капіталізувати та монетизувати вартість своїх розробок, фактично не передаючи відповідні технології на ринки, куди здійснюються їхні поставки. Зокрема, для Китаю це стало сигналом про можливу втрату технологічного суверенітету та спонукало його розвивати власну технологічну базу, лімітуючи можливості для іноземних постачальників технологій. І саме можливість порушення американського технологічного суверенітету та комерційних інтересів можна розглядати як причину відмови США від ратифікації Конвенції про біологічне різноманіття ООН [2].

Література:

1. Bayer closes Monsanto acquisition. *Bayer Global*. 2018. 7.07. URL: <https://clck.ru/3EhtRb> (дата звернення: 28.02.2025).
2. Jones B. Why the US won't join the single most important treaty to protect nature. URL: <https://www.vox.com/22434172/us-cbd-treaty-biological-diversity-nature-conservation> (дата звернення: 28.02.2025)

КОНЦЕПЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ» ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

СТАДНИК Г. В., канд. екон. наук, проф., проф. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

ОСТРОВСЬКИЙ І. А., канд. екон. наук, доц., доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Екологічний («зелений») порядок денний у сучасному світі є одним з переважаючих у політичній, економічній, інформаційній та культурній сферах. Але існуючі екологічні проблеми не вирішуються ефективно і постійно зростають. Зосередження уваги на глобальному потеплінні та зміні клімату протягом останніх десятиліть не дає видимих практичних результатів. Навпаки, ситуація погіршується. А актуальні питання щодо забруднення пластиком суходолу та океанів, деградації ґрунтів, опустелювання та вирубки лісів, втрати біорізноманіття, порушення геному рослин потребують термінового вирішення.

У сфері глобальної економіки та геополітики саме «зелений» порядок денний став зоною інтенсивної конкуренції, особливо між провідними економічними державами та основними політичними суб'єктами.

Сьогодні у світі домінує західна концепція «зеленого переходу» на енергію без вуглецю і «зелену» економіку в цілому. У вузькому економічному сенсі останнє означає перехід до «чистої» (декарбонізованої) економіки з нулем парникових газів в атмосфері Землі як у сфері енергетики, так і в промисловому виробництві, транспорті, сільському господарстві. У більш широкому сенсі це перехід до нового типу стійкої економічної системи з акцентом на екологічні та соціальні фактори, які забезпечують соціальне благополуччя і справедливість при мінімізації екологічних ризиків.

Іншим теоретичним напрямком стала Концепція «екологічної цивілізації», що розроблена в 2000-х роках і лежить в основі офіційної екологічної політики і загальної зеленої стратегії КНР. Вона являє собою поєднання основ традиційної китайської культури, що передбачає гармонійне співіснування людини з природою (а не насильство проти неї), з ідеями «зеленого» і сталого розвитку, що стали глобальним «мегатрендом» ХХІ століття [1]. Крім принципів внутрішнього економічного та політичного розвитку Китаю, ця концепція формулює роль країни в майбутньому світовому порядку.